

Straipsniai

LEVO VLADIMIROVO DARBŲ ĮTAKA MOKSLININKAMS

(apklausos metodo taikymas)

ELENA MACEVIČIŪTĖ

Vilniaus universiteto Knygotyros katedra,
Universiteto g. 3, LT-2734 Vilnius, Lietuva
El. paštas: elena.maceviciute@hb.se

Įvadas

Mokslininko autoritetas ir jo darbų vertė sunkiai išmatuojami ar įvertinami dalykai. Nepaisant to, universitetai ir kitos mokslo institucijos naudoja įvairius metodus apskaičiuoti mokslo darbuotojų darbo efektyvumą, kokybę, palyginti įvairių mokslininkų tyrimo rezultatus. Taip pat yra nemaža įvairių būdų, kuriais vertinamas visas mokslininko intelektualinis palikimas, įtaka tam tikros mokslo šakos raidai ar indėlis į įstaigos ar valstybės mokslo aruodus.

Lietuvos bibliotekininkystės ir knygotyros (taip pat komunikacijos ir informacijos) mokslų raida vyksta tik keliasdešimtį metų, nors jų ištakos siekia XIX amžių [6]. Iškilų šių sričių mokslo darbuotojų taip pat neskaičiuojame dešimtimis. Tačiau kad ir koks nedidelis būtų šis būrelis, į jį būtinai patenka Levas Vladimirovas (1912–1999). Jo mokslinis palikimas ir asmenybės įtaka dar sulauks išsamios analizės ir bus ne kartą vertinami ir pervertinami. Kadangi jau ir šiuo metu L. Vladimirovo asmenybė, jo darbas sulaukė įvairiapusiško dėmesio, šiuo kukliu tyrimu buvo mėginama patikrinti, ar galima socialinių ir humanitarinių mokslų srities mokslininko tyrimų ir darbų vertinimui naudoti anketinės apklausos metodą. Ar tokiu būdu gauti rezultatai palyginami su kitais būdais nustatytais vertinimais? Ar šis metodas leidžia atskleisti naujus ar skirtingus vertinimo aspektus? Kokie šio metodo trūkumai ar apribojimai taikant jį konkrečiu atveju ar bendresne prasme? Apklausos metu gauti duomenys buvo panaudoti rašant Levo Vladimirovo personalinės bibliografinės rodyklės [5] įžanginį straipsnį, kuriame svarstomas mokslininko palikimo vertės klausimas. Tuo tarpu šio straipsnio uždavinys – išsiaiškinti, ar tam tikras duomenų rinkimo metodas (anketinė apklausa) tinka mokslo darbų vertei nustatyti. Kadangi L. Vladimirovo darbai buvo vertinami ir kitokiais būdais, turime galimybę lyginti skirtingais metodais gautus rezultatus.

Mokslininko autoritetas

Mokslininko santykis su visa mokslininkų bendrija labai sudėtingas. Mokslininko autoritetas gali remtis tiek moksliniu darbu igyta galia, tiek mokslininkų bendruomenės pripažinto lyderio socialine padėtimi. Nuopelnai mokslui gali būti įvairūs ir skirtingai matuojami. Visi kiekybiniai ar kokybiniai mokslininko veiklos rezultatai matavimai turi daugybę trūkumų. Vienas paprasčiausių matavimo būdų – išleistų mokslo darbų skaičius. Pagal Lotkos dėsnį, žmonių, išspausdinusių n straipsnių, skaičius labai sparčiai mažėja. Dauguma žmonių išleido tik vieną straipsnį, maždaug 10 proc. mokslininkų paskelbia apie 10 straipsnių, tik vienas iš 1000 per gyvenimą išspausdina apie 100 straipsnių. Rekordinis vieno žmogaus straipsnių skaičius yra apie 1000 (t. y. maždaug po straipsnį kas dvi savaites per 40 metų) [10, 105]. Levo Vladimirovo personalinėje bibliografinėje rodyklėje [4] suregistruotos 462 publikacijos, tarp jų 11 knygų, per 100 mokslinio pobūdžio straipsnių ir konferencijų pranešimų.

Be abejo, skaičiai mažai ką sako apie darbų kokybę. Todėl kreipiamas dėmesys į tai, kokiuose leidiniuose pasirodė publikacijos. Labiausiai vertinami straipsniai tarptautinės reikšmės anonimiškai recenzuojamuose žurnaluose. Dauguma L. Vladimirovo mokslinių straipsnių pasirodė lietuviškuose ir rusiškuose mokslo žurnaluose bei profesinėje periodikoje. Apie 10 jo straipsnių paskelbta Vakarų Europos ir JAV profesiniuose ir moksliniuose periodiniuose leidiniuose (*Library Trends*, *UNESCO Bulletin for Libraries* ir kt.). Turint galvoje labai ribotas galimybes publikuoti užsienio mokslo leidiniuose socialinių ir humanitarinių mokslų atstovams sovietiniu laikotarpiu, tai – didelis laimėjimas. Kone pusė konferencijų pranešimų buvo perskaityti sąjunginėse konferencijose. Beveik visos L. Vladimirovo išleistos knygos buvo recenzuotos. Ypatingo dėmesio sulaukė lietuviškasis ir rusiškasis „Knygos istorijos“ leidimai (apie 13 recenzijų Lietuvoje, Rusijoje, Lenkijoje, Vokietijoje, Jungtinėse Amerikos Valstijose).

Mokslininko darbų reikšmingumas taip pat matuojamas citavimo analizės būdu (naudojant bibliometrinį metodą). Jis leidžia atskleisti mokslinės publikacijos paplitimą bei kokybę, mokslininkų, dokumentų, mokslo leidinių, mokslo šakų ir idėjų ryšius [1]. Levo Vladimirovo darbų citavimo analizę atliko O. Voverienė. Jos duomenimis, 1949–1998 m. pasirodžiusiuose informacijos mokslų lietuviškuose periodiniuose ir tęstiniuose leidiniuose L. Vladimirovo darbus 225 kartus citavo 79 mokslininkai. Labiausiai cituojamas informacijos mokslų literatūroje veikalas buvo L. Vladimirovo „Knygos istorija“ [8, 139, 143; 9].

Intelektinio autoriteto reikšmę bandoma atskleisti gilinantis į žinomų mokslininkų biografijas, jų poveikį aplinkai, o ypač jauniems tyrinėtojams, kurie ilgai taip pat tampa garsiais mokslininkais. Biografiniai tyrimai atskleidžia mokslininko idėjų forma-

vimąsi ir raidą. Mokytojo ir mokinių „genealogijos“ rodo tų idėjų įtaką palikuonims ir jų plėtrą. Dvylika L. Vladimirovo vadovaujamų doktorantų apgynė daktaro disertacijas, skirtas įvairiausioms informacijos mokslo problemoms. Pasirodė ir pirmosios L. Vladimirovo biografijos apybraižos ir analizės [7; 3], trumpi atsiminimai [11]. Jie leidžia vertinti L. Vladimirovo veiklą ir kitais aspektais.

Pastaruoju metu įsivyravo dar vienas mokslininko darbų vertinimo metodas – finansuojamų mokslo projektų skaičius bei gaunamų subsidijų dydis. Toks kriterijus nebuvo taikomas L. Vladimirovo gyvenamuoju laikotarpiu. Tačiau reikia pažymėti, kad jis įkūrė Tarpžinybinių informacijos problemų tyrimo laboratoriją, veikusią ūkiskaitiniais pagrindais, finansuojamą iš gaunamų užsakymų mokslo darbams atlikti. Humanitarinių ir socialinių mokslų srityse tai buvo retas reiškinys.

Kartais matuojamas ir administracinis bei visuomeninis mokslininko autoritetas [10, 135–138]. Jis leidžia atskleisti mokslininko įtaką formuojant tam tikro mokslo politiką ir programas, mokslinius kolektyvus bei studijų programas. Nors šis rodiklis neturi tiesioginio ryšio su asmenine mokslinio darbo produkcija ar intelektiniu autoritetu, tačiau gali būti ne mažiau reikšmingas tam tikro mokslo plėtrai. Šia prasme L. Vladimirovas buvo labai autoritetinga asmenybė – kaip seniausios Lietuvoje Vilniaus universiteto bibliotekos direktorius, Jungtinių Tautų bibliotekos direktorius, bibliotekininkystės ir informacijos mokslo studijų Vilniaus universitete įkūrėjas ir vadovas, aktyvus IFLA narys.

Tarp įvairių mokslininko darbų vertinimo metodų beveik neminima kolegų apklausa. Matyt, manoma, kad bendraamžių nuomonė apie kolegą gali būti nepatikiama, paveikta įvairių su mokslinio darbo kokybės vertinimu nesusijusių veiksnių. Tačiau pastaruoju metu plačiai naudojami kokybiniai įvairiausių reiškinų tyrimo metodai. Mūsų nuomone, kokybinės apklausos metodas galėtų būti tinkamas instrumentas mokslininko įtakai vertinti. Mokslininkai, kurie tyrinėja tuos pačius objektus, rimtai studijavo pirmtakų darbus, todėl turėtų geriausiai suvokti, kiek reikšmingi ir kokią įtaką mokslui bei praktikai darė, daro ar dar darys kolegų veikalai. Be to, profesoriaus Levo Vladimirovo moksliniai, profesiniai ir pedagoginiai interesai buvo labai platus, todėl sunku surasti vieną asmenį, kuris būtų pajėgus visapusiškai įvertinti jo palikimą. Taigi šio mokslininko darbus pabandėme įvertinti apklausos metodu.

Apklausos metodika

Apklausiai buvo atrinkti žmonės, kurie dirbo mokslinį darbą kartu su Levo Vladimirovu, buvo jo mokiniai arba dirbo jau vėliau, bet galėjo remtis jo darbais.

Be abejo, respondentai pateikė subjektyvias asmenines nuomones, kurias atspindi šios dienos požiūris ir galbūt dabartinės mokslinių tyrimų tendencijas. Apklausa buvo atliekama prieš pat 90-ąsias Levo Vladimirovo gimimo metines. Jubiliejinėje

atmosferoje sunku išvengti teigiamų bruožų akcentavimo, todėl sąmoningai apklausos tikslą suformulavome taip: nustatyti Levo Vladimirovo darbų išliekamąją vertę, atskleisti tuos jų bruožus, kurie ją lemia.

Parengtose anketose buvo tik penki atviri klausimai. Du iš jų skirti išsiaiškinti, ar Levo Vladimirovo darbai turėjo įtakos tam tikro asmens moksliniams tyrimams. Trijuose klausiama nuomonės apie tai, kurie profesoriaus darbai darė, daro ir ateityje darys įtaką kurioms nors mokslo kryptims Lietuvoje ar už jos ribų. Taip pat palikta vieta kitoms pastaboms. Atsakymų apimtis neribojama.

Pasirinktą respondentų grupę galima apibūdinti keliais aspektais:

- a) pagal amžių,
- b) gyvenamąją vietą,
- c) tyrimų sritį.

Pagal amžių respondentai skirstomi į tris grupes:

- 1) vyresnio amžiaus mokslininkai, dažniausiai dirbę kartu su profesoriumi L. Vladimirovu arba tuo pačiu metu;
- 2) vidurinėsios kartos mokslininkai, dažniausiai buvę profesoriaus aspirantai arba jų bendraamžiai;
- 3) jaunosios kartos mokslininkai, kurie jau daug mažiau bendravo su profesoriumi asmeniškai, bet galėjo naudoti arba bent turėtų žinoti jo mokslines publikacijas.

Pagal gyvenamąją vietą galima skirti didelę Lietuvos mokslininkų ir daug mažesnę užsienio šalių mokslininkų grupes. Į pastarąją įėjo tik Rytų Europos atstovai, nes didžioji dalis profesoriaus darbų buvo skelbta lietuvių ir rusų kalbomis ir galėjo turėti įtakos šių šalių mokslininkams. Tik nedaugelis darbų publikuoti anglų ir kitomis užsienio kalbomis. Dažniausiai tai pažintinio arba poleminio pobūdžio medžiaga. Sunku nustatyti, kurie šiuolaikiniai Vakarų Europos ar Jungtinių Amerikos Valstijų mokslininkai taip gerai studijavo Levo Vladimirovo darbus, kad galėtų vertinti jų įtaką.

Pagal trečiąją požymį galima skirti knygos ir bibliotekų istorikų grupę ir šiuolaikinių informacijos reiškinių tyrinėtojus. Turbūt kaip atskirą kategoriją reikėtų pažymėti istorikus, kurie nepriklauso informacijos ir komunikacijos srities mokslininkų grupei.

Anketos buvo pateiktos 34 žmonėms. Iš jų į klausimus atsakė 18 (48,64 proc.). Daugiausia atsakymų gauta iš vidurinėsios kartos mokslininkų. Atsiliepė beveik visi jaunieji mokslininkai, į kuriuos kreipėmės (penki iš šešių). Gavome atsakymus ir iš trijų užsienio mokslininkų. Anketos liudija, kad respondentų pasirinkimas nebuvo atsitiktinis. Dauguma jų tikrai iš esmės ir nuodugnai yra susipažinę su L. Vladimirovo veikalais, rėmėsi jais savo darbuose ar ginčijo jų teiginius, studijavo įvairius profesoriaus mokslinio ir profesinio praktinio palikimo aspektus. Šiai apklausai bu-

vo svarbu rasti ekspertų, kurių nuomonė būtų svari ir įtikinama. Anketų duomenis šiek tiek papildėme kita anksčiau pasirodžiusia medžiaga ir bibliografiniais duomenimis.

Rezultatai

Apibendrintus atsakymų analizės rezultatus, susijusius su reikšmingiausiais L. Vladimirovo mokslininko darbais, galima suskirstyti keliais aspektais:

- Monografijos „Knygos istorija“ reikšmė ir svarba.
- Kitų knygos ir bibliotekos istorijos tyrinėjimų įtaka dabartiniams tyrimams.
- Publikacijų apie šiuolaikinius bibliotekininkystės bei informacijos reiškinius poveikis mokslui ir praktikai.

Monografijos „Knygos istorija“ reikšmė ir svarba

L. Vladimirovo monografija „Knygos istorija: Senovė. Viduramžiai. Renesansas, XV–XVIII a.“, 1979 m. išleista „Mokslo“ leidyklos Vilniuje ir 1988 m. išversta į rusų kalbą, dažniausiai įvairiais aspektais minima anketose. Beveik vienbalsiai pripažįstama, kad tai *reikšmingiausias L. Vladimirovo ir apskritai lietuvių knygotyros mokyklos darbas, turėjęs fundamentalios reikšmės tiek šaliai, tiek kaimyninių kraštų, pirmiausia Rusijos, Latvijos ir Estijos knygos istorijos mokslo plėtotei*. Vienoje anketoje teigiama, kad *monografija apie visuotinę knygos istoriją prilygsta europiniams tokio pobūdžio darbams ir tikrai būtų pripažinta ne tik rytų, bet ir vakarų pasaulyje, jei būtų išversta į anglų kalbą*. Teiginį apie pripažinimą Rytų pasaulyje patvirtina profesorai Tatjana Karatygina ir Jevgenijus L. Nemirovskis bei knygos istorikas iš Latvijos Viesturs Zanders – „Knygos istorija“ jie skiria auksiniam knygotyros istoriografijos fondui. Beje, šią nuomonę paremia ir tuoj po knygų lietuvių ir rusų kalbomis išleidimo pasirodžiusios recenzijos rusų, vokiečių, lenkų, slovakų, anglų kalbomis.

Profesorius Domas Kaunas neabejoja šios knygos įtaka Lietuvos knygotyrai. Jo nuomone, *[v]ien iš jos galima susidaryti visapusišką vaizdą apie L. Vladimirovo teorijos ir metodikos nuostatas. Šis veikalas iš tikro apibendrina L. Vladimirovo mokslinę patirtį ir potencijas. Vertimas į rusų kalbą sudarė sąlygas knygai peržengti ir Lietuvos ribas*. Būtent šis veikalas „ir tik jis“ ilgiausiai išliks ateityje kaip vertingas istoriografinis darbas.

Įdomiai ir prieštaringai vertina šį veikalą jaunieji mokslininkai. Viena iš jų taip jį apibūdina:

Monografija „Knygos istorija“ buvo pirmasis mokslinis konceptualus knygotyros darbas, kuriame Lietuvos knygos istorijos faktai pateikiami pasauliniame kontekste ir šios disciplinos žinios suderintos, t. y. adekvačios bibliotekų istorijos suplaplams, o tai aktualu galvojant apie disciplinų integracijos procesus.

Tuo tarpu dr. Arvydas Pacevičius mano, kad *dėl novatoriškumo kalbant apie „Knygos istoriją“ galima ir ginčytis – tai klasikinė istorija, apibendrinusi to meto istoriografiją, joje nėra modernių įžvalgų, vadinamosios prancūzų „analų mokyklos“ naudojamų metodų, dabar Lietuvoje ypač populiarios „kasdienybės“ rekonstrukcijos mėginimų. Verta prisiminti, kad kai profesorius rašė knygą, Vakaruose tokie tyrimai kaip tik klestėjo, o jais nebuvo remtasi (gal ir dėl to, jog tai buvo „buržuazinė“ literatūra). Pabrėžtina, kad „kasdienybės“ tyrimuose ypač intensyviai buvo naudojami knygotyros tyrimo metodai, rekonstruojami ištisi skaitytos literatūros masyvai, atkuriamos mentalinės vienos ar kitos epochos struktūros. Taigi šito profesoriaus darbuose trūksta. Tačiau mokslinės vertės jie nepraranda jau vien dėl gausaus šaltinių panaudojimo.*

Kaip matyti iš atsakymų, „Knygos istorija“ citavo ar naudojo daugiau kaip pusė atsakiusių į klausimus asmenų, net jei ir niekada netyrinėjo knygos ir bibliotekų istorijos. Šis veikalas darė milžinišką poveikį kiekvieno tyrinėtojo asmenybei ar pasirinktai mokslo kryptčiai kaip universalus tyrimų pagrindas, kuriam ligi šiol neatsirado alternatyvos, ar kaip nepasiekiamas tobulybės – *košmaras, liudijantis, į kokias aukštumas galima įkopti, bet tau tai nepasiekiamas.*

Iš visų atsakymų galima daryti išvadą, kad „Knygos istorijos“ ir ateityje *niekaip negalės nepastebėti tas, kas Lietuvoje imtųsi knygos istorijos klausimų – pasiremdamas arba paneigdamas ją.*

Kitų knygos ir bibliotekos istorijos tyrinėjimų įtaka dabartiniams tyrimams

Kaip ir svarbiausias monografinis veikalas, taip pat pagarbiai vertinami ir kiti profesoriaus L. Vladimirovo knygos ir bibliografijos istorijos darbai, jo nuopelnai plėtojant knygotyrą. Kai kurie respondenti mano, kad *stipriausias profesorius buvo bibliotekų istorijos srityje.*

Knygotyros mokslas Lietuvoje egzistuoja jau kelis šimtmečius ir L. Vladimirovo darbai užima svarbią vietą šio mokslo XX a. istorijoje, kai jis formavosi kaip savarankiška mokslinė disciplina ir studijų sritis. Kaip mokslininkas ir pedagogas jis prisidėjo prie savitos Lietuvos knygotyros mokyklos kūrimo ir plėtojimo. Jo veikalai paskleidė kompleksinę požiūrį į knygos istorijos tyrimo objektą, išplėtė tyrimo problematiką knygos sociologijos kryptimi, – rašoma vienoje iš anketų.

Iki šiolei mokslinės vertės neprarado ir, manau, ateityje nepraras originalūs Levo Vladimirovo tyrinėjimai, susiję su Vilniaus universiteto knygos institucijomis, apibendrinamieji Lietuvos knygos ir bibliotekų istorijos darbai. Daugelyje atsakymų (aštuoniuose) minimi leidiniai apie Vilniaus universiteto biblioteką, kurie turėjo įtakos ir buvo cituojami kitų mokslininkų. Profesorius Stanislovas Lazutka tvirtina: *žino-*

ma, naujos kartos rašys „naują“ Vilniaus universiteto istoriją, tačiau nė vienas būsiamasis autorius negalės išsiversti be L. Vladimirovo rašytų skyrių Vilniaus universiteto istorijos tritomyje ir knygos „Vilniaus universiteto biblioteka (1958)“. Prie ne kartą minimų šio pobūdžio darbų reikia priskirti ir straipsnį „400 metų kultūros, švietimo ir mokslo tarnyboje“ (knygoje „Kultūrų kryžkelėje“, išleistoje 1970 m.).

Tarp reikšmingiausių darbų, kurie neprarado vertės ligi šiol ir išlaikys ją ateityje, yra knygos ir straipsniai apie Pranciškų Skoriną (1975), Lietuvos bažnyčių ir vie­nuolynų bibliotekas (1970), carinės Rusijos kultūros ir švietimo politiką (1964), kultūros ir švietimo draugijas (1962), spaustuvininką Ivaną Fiodorovą (1983), Ka­raliaučiaus spaudos pradininką Veinreichą (1961), pirmąjį Londono spaustuvininką lietuvių Johną Lettou (1970), lietuvių bibliofiliją XVIII amžiuje (1998) ir kt.

Negalima nepaminti, kad įvairūs mokslininkai mato vienas ar kitus šių darbų trūkumus. Antai profesorė Vanda Stonienė nurodo, kad L. Vladimirovas *neišvengė rusifikavimo tendencijų senosios Lietuvos knygos istorijos tyrinėjimuose*, o dr. Arvydas Pacevičius pastebi duoklę, atiduotą *to meto ideologijai ir viešpatavusiam ateizmui*, tačiau pripažįstama, kad *panaudota iki tol istorikų nežinoma archyvinė medžiaga, straipsnis meistriškai struktūruotas ir metodologijos prasme nepamainomas rašant bet kokio tipo bibliotekų istoriją*. Šie ir kiti pranašumai nusveria trūkumus. Beveik visi pabrėžia darbuose naudojamą gausią faktografinę ir archyvinę medžiagą, aprašytus šaltinius – įvairiakalbius istorinius dokumentus, saugomus Lie­tuvos ir kitų Europos šalių bibliotekose.

Vienas profesoriaus S. Lazutkos teiginys atskleidžia kitą L. Vladimirovo sukaup­to žinių bei jo mokslinio autoriteto pripažinimo aspektą: *polemikoje su akademiku Z. Zinkevičiumi dėl LDK oficialiosios kalbos statuso, jos reikšmės viešajame valstybės gyvenime* (knygoje „Lietuvos statutai, jų kūrėjai ir epocha“, 1994) *rėmiausi taip pat ir Levo Vladimirovo, kaip šios ir daugelio kitų kalbų žinovo, autoritetinga nuomone ir straipsniu* („Kokia kalba buvo kalbama ir rašoma Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XVI–XVIII amžiais“, 1982).

Kai kurie mokslininkai mini netgi labai siauras bibliotekų ar knygos istorijos sritis ar temas, kurių raidai, jų nuomone, turėjo ir ateityje turės įtakos L. Vladimirovo darbai, kaip antai: katalogų istorijos tyrimams Lietuvoje ir už jos ribų, istorinės tematikos darbams apie knygų vietą bibliotekoje, jų tvarkymo aspektus, bibliotekos procesų racionalizavimą, bibliografinės informacijos prieinamumą visuomenei ir t. t.

Dauguma istorijos tyrinėtojų ypač vertina profesoriaus L. Vladimirovo veikalus kaip mokslinio darbo metodologijos bei metodikos studijų šaltinį. Profesorius D. Kau­nas kruopščiai ir ne kartą studijavo kone visus L. Vladimirovo darbus, siekdamas nustatyti tyrimų metodiką, istoriografinio darbo struktūrą, šaltinius. Dr. Danutei Kastanauskaitė *novatoriški tebėra ne tiek atskiri veikalai, bet jų analizės metodai*.

Kitiems šiandienos Lietuvos knygos tyrinėtojams buvo ir tebėra svarbūs prof. L. Vladimirovo knygos ir bibliotekų istorijos darbai. Studijuojant Vilniaus universitete, dengiant knygotyros disertaciją, vėliau domintis istorine knygotyros problematika jie padėjo įsisavinti šių mokslų faktografiją, suvokti knygos raidos dėsningumus ir savitumus, formavo platų požiūrį į jų tyrinėjamas problemas.

Dėl tos priežasties, kad visi L. Vladimirovo darbai atspindi tam tikros epochos vertybes, tyrimų problematiką ir metodiką, jie taip pat turės išliekamosios vertės (gal ir neypatingos) kaip mokslo istorijos tyrimų objektas. Čia taip pat galima paminėti, kad prie išliekamosios vertės publikacijų priskiriami ir L. Vladimirovo memuarai, nors jų nederėtų vadinti moksliniais darbais.

Tačiau manytume, kad kur kas svarbesnis aspektas atsiskleidžia vienoje iš anketų, kurios autorė pabrėžia kai kurių L. Vladimirovo tyrinėjimų unikalumą srityse, primygtinai reikalaujančiose atidaus dabartinių tyrinėtojų dėmesio ir pastangų:

Viešųjų bibliotekų istorijai Lietuvoje tyrinėtojai nėra skyrę daug dėmesio; straipsnis „Iš pirmųjų viešųjų bibliotekų steigimo istorijos Lietuvoje“ (1957) yra ne tik vienas pirmųjų, bet ir iki šiol vienintelių bandymų atskleisti viešųjų bibliotekų atsiradimo Lietuvoje ištakas, kontekstą ir faktus. Pasaulio viešųjų bibliotekų istorikai neabejodami tvirtina, kad viešosios bibliotekos idėjos „užkratas“ paplito iš JAV ir Didžiosios Britanijos, ir mažai kas yra atkreipęs dėmesį, kad tuo pačiu metu, kaip ir JAV ar Anglijoje, carinėje Rusijoje, kurios dalimi tuo metu buvo ir Lietuva, taip pat buvo steigiamos viešosios bibliotekos, o juk ši šalis tikrai nebuvo demokratinė. Lietuvos likimas ir šį kartą yra būti Rytų ir Vakarų kultūrų sankirtoje, ir būsimiems lietuvių viešosios bibliotekos istorikams dar reiks rasti atsakymus į esminius klausimus: kokia biblioteka vadintina pirmąja viešąja biblioteka mūsų šalyje, kokie veiksniai sąlygojo (o dažniausiai – trukdė) viešųjų bibliotekų raidą, ar turime viešųjų bibliotekų tradiciją. Nesuvokus apskritai konceptualios bibliotekų reikšmės krašto ir tautos kultūrai, istorijai, švietimui, sunku apibrėžti ir viešųjų bibliotekų vaidmenį šiandieninėje Lietuvoje.

Tokį L. Vladimirovo mokslinių darbų, kaip katalizatoriaus ir tolesnių tyrinėjimų pagrindą bei akstiną, vaidmenį pabrėžia dauguma atsakiusiųjų į anketas.

Publikacijų apie šiuolaikinius bibliotekininkystės bei informacijos reiškinius vertinimas

Nors, kaip matėme, dauguma apklaustųjų pažymi ypatingą istorinių bei knygotyrinių L. Vladimirovo tyrinėjimų vaidmenį, nemaža jų dalis taip pat išvelgia didelę šio mokslininko publikacijų įtaką šiuolaikinių bibliotekų bei informacijos tyrimų plėtrai.

Iš esmės universalų šiuolaikinės problematikos darbų įvertinimą pateikia dr. Arūnas Augustinaitis. Jis mano, kad *didžiausią įtaką darė* [L. Vladimirovo] *eseistiniai*

ir futurologiniai, o ne knygotyriniai darbai. Dauguma jų, sietinų su bibliotekų ir knygos ateitimi bei praeitimi, faktiškai buvo lietuviškosios minties apie informacinę visuomenę ištakos. Būtent pati ir mokslinių, ir praktinių darbų visuma sudaro tą unikalų palikimą ir labai taurią bei istoriškai gyvybingą vertybių sistemą.

Milžinišką profesoriaus L. Vladimirovo darbų įtaką formuojant tam tikras sritis, kaip antai bibliotekininkystę, bibliografiją, knygotyrą, ar integruojant Lietuvos bibliotekas Integralios Lietuvos bibliotekų sistemos pagrindu pažymi dr. Regina Varnienė. Dėl mokslinio brandumo ir gilumo visi jie išlieka ir išliks novatoriški ir nepraras mokslinės vertės.

Tarp ypatingą įtaką dariusių ir dažniausiai cituotų minimi darbai apie knygos ir bibliotekų ateitį (tarp jų „Books, Electronics, Television“ (1972) „Biblioteka 2000 metais“), apie bibliotekininko profesiją ir bibliotekininkystės aukštąjį mokslą, apie JAV bibliotekų automatizavimą ir kompiuterių naudojimą bibliotekose, vartotojų informacinį aprūpinimą ir informatiką. Viena iš jaunųjų mokslininkų pabrėžia: L. Vladimirovas įtaką profesinės spaudos įvaizdį (neapsiribojo vien lituanistine tematika), skatino disertantų savarankiškumą ir mokslinių temų universalumą, skyrė dėmesį biografistikai, knygos ir bibliotekų istorijai, bibliofilijai, terminologijai, pvz., straipsnyje „Dėl žodžio „knyga“ kilmės“ (1973), ir kt. klausimams, aktyviai rengė tiek mokslinio tyrimo, tiek ir populiarus pobūdžio darbus, propaguodamas mūsų srities tyrinėjimus.

Šiuolaikinės tematikos darbus mini profesorius J. L. Nemirovskis, o profesorė T. Karatygina pabrėžia gausų jų citavimą aspirantų, ginančių disertacijas Rusijos aukštosiose mokyklose, darbuose bei konkrečiai nurodo naujausią 2001 metais gintą Čado Respublikos pilietės Babikir Jusuf Zeinar disertaciją.

Įvairios šiuolaikiniams bei istoriniams reiškiniams skirtos publikacijos naudojamos ne tik knygos istorijos, bet ir bendrųjų bibliotekininkystės disciplinų, tarptautinio bibliotekų bendradarbiavimo, šiuolaikinės leidybos kursų dėstymui Lietuvoje, Latvijoje ir Rusijoje.

Reikėtų pažymėti, kad daugelis respondentų nurodo, kokią didžiulę įtaką kitados padarė ir išliekamosios vertės mokslui, studijoms niekada nepraras profesoriaus L. Vladimirovo darbas steigiant ir plėtojant šiuolaikinės bibliotekininkystės studijas Vilniaus universitete.

Profesorius S. Lazutka pažymi:

Ypatingos išliekamos vertės ateityje ir dabar turėjo ir turės jo mokiniai, mokinių mokiniai ir jų darbai, o ypač Levo Vladimirovo pastangomis prieš 50 metų įsteigtos bibliotekininkystės specialybės studijos, šiuo metu pasiekusios aukštą modernų lygį. Manau, kad visa tai galima pavadinti „mokslo palikimo“ dalimi. Buvau tada vienu iš Vilniaus universiteto vadovų ir netiesioginiu bibliotekininkystės studijų steigimo universitete dalyviu, todėl galiu paliudyti, su kokia aistra ir

energija veikė Levas Vladimirovas. Ir teigiu: be jo bibliotekininkystės studijų steigimas galėjo užtrukti dar keletą metų. Ir apskritai L. Vladimirovo nuopelnus mokslo, pedagogikos ir administracijos srityse (tiesa, labai trumpai) įvertinau Vilniaus universiteto istorijoje rusų kalba (1979, p. 248, 249, 290, 291, 331, 332).

Kaip profesoriaus įvestos ar remtos studijų bei tyrimų plėtros kryptys minimos: bibliotekų automatizavimas, informacijos vartotojų poreikiai, tarptautinių organizacijų informacinė veikla ir dokumentacija, knygos vaidmuo tarp masinės komunikacijos priemonių, vaikų lektologija, vaikų literatūros bibliografija, vaikų ir mokyklų bibliotekų specializacijos įkūrimas, bibliotekininko profesijos ypatybės, bibliotekininkystės ir informacijos aukštojo mokslo tyrimai, bibliotekų bendradarbiavimo klausimai ir daugelis kitų. Profesorius J. L. Nemirovskis nurodo, kad L. Vladimirovo įsteigtas ir ilgus metus redaguotas mokslinis žurnalas „Knygotyra“ skelbė ir kultūros bei knygos istorijos, ir šiuolaikinės bibliotekininkystės bei informacijos mokslo publikacijas. Dabar šio leidinio tradicijas tęsia du atskiri žurnalai – „Knygotyra“ ir „Informacijos mokslai“.

Reikėtų paminėti įdomią pastabą kai kuriose knygos istorijos mokslininkų anketose. Net keturi iš jų pabrėžia, kad nėra pakankamai kompetentingi ir negali atsakingai vertinti šiuolaikinei bibliotekų bei informacijos būklei skirtų darbų. Be abejo, tai rodo ne tik mokslininkų sąžiningumą, atsakomybės jausmą, bet ir tai, kad šie darbai jiems žinomi. Vadinas, turtingas profesoriaus palikimas peržengia ne tik valstybių, bet ir tyrimo disciplinų ribas.

Ne tik profesoriaus Levo Vladimirovo darbai tęsia savo gyvenimą dabartinių tyrinėtojų darbuose, jo paties paveikslas gyvuoja daugelio atmintyje. Stiprios ir patrauklios šio mokslininko asmenybės poveikį apibūdina daugiau kaip pusė iš pateikusiųjų atsakymus. Galima pastebėti ypatingą tokių apibūdinimų bruožą: asmeninis profesoriaus žavesys labiausiai veikė profesinį gyvenimą ir pasirinkimus. Štai ką galima perskaityti anketose:

L. Vladimirovas, kaip pedagogas ir mokslininkas turėjo didelės įtakos ir mano pedagoginei bei mokslinei veiklai. Didžiulį įspūdį ir poveikį man darė L. Vladimirovo asmenybė, jo erudicija, tolerantiškumas, paprastumas. Ne tik studijų metais, bet ir dirbant kartu su juo Bibliotekininkystės katedroje, kuriai jis vadovavo. Visada įdėmiai įsiklausydavau į Vladimirovo pastabas ir mintis per paskaitas, seminarus, kursų ar programų svarstymą, diplominių darbų gynimą. Jaunai dėstytojai tai buvo gera mokykla ir parama. Juolab kad tos pastabos ir samprotavimai buvo perduodami tolerantiškai, neįžeidžiant dėstytojo ar studento. L. Vladimirovas galėjo vadovauti nepastebimai.

Manau, kad tiesiogiai mano moksliniam darbui turėjo įtakos daugelis L. V. publikacijų, tačiau didžiausią – nors ir netiesioginę – įtaką mano profesinei ir mokslinei veiklai turėjo Jo asmenybė. Levas Vladimirovas turėjo nepaprastą moks-

linio vadovo talentą, mokėjo atverti galimybes kitiems, nurodyti kryptis, temas ir erdves, kurios buvo perspektyvios, įdomios ir reikalingos.

Dr. Marija Prokopčik rašo: *Įtakos turėjo profesoriaus asmenybė, jo veikla, susijusi su lietuviškų knygų paieška ir grąžinimu, imponavo darbas JTO bibliotekoje, labai domino jo darbai bibliotekų mechanizavimo ir automatizavimo srityje. Tik dėl jo įtakos pasirinkau šią specialybę ir esu jam labai dėkinga.*

Jaunieji mokslininkai teigia, kad didžiausios reikšmės turi jo šviesus požiūris į knygas ir bibliotekas.

Daugelis tyrinėtojų pažymi, kad profesoriaus mokslinis palikimas neatsiejamas nuo jo asmenybės ir turi būti pristatomas kaip nedaloma visuma. Labai svarbi ir reikšminga yra jo darbo maniera, pagarba faktams, antra vertus, jų laisvas interpretavimas pasitelkiant vaizduotę ir fantaziją, nebijant laužyti stereotipus, ištikimybė savo principams.

O štai profesorė T. Karatygina yra įsitikinusi, kad tikroji šios didelės asmenybės vertė pradėjo atsiskleisti tik po L. Vladimirovo mirties, kai pradedama mąstyti apie jo nuveiktus milžiniškus mokslinius, pedagoginius bei organizacinius darbus; kai pradedamas suvokti žmogaus, tapusio praėjusio šimtmečio doroviniu kamertonu, konsoliduojančiu lyderiu, kuris vadovaujasi bendražmogiškų vertybių prioritetu, unikalus vaidmuo.

Levo Vladimirovo bendradarbių, kolegų ir mokinių pagarba reiškia įsitikinimu, kad reikia įamžinti ir tyrinėti jo palikimą. Štai kelios mintys ir siūlymai:

Gal skambės eretiškai, bet manau, kad L. Vladimirovas nusipelno paminklo vien už savo pastangas grąžinti į Lietuvą jos išgrobstytas kultūrinės vertybes.

Manau, visas Levo Vladimirovo mokslinis palikimas turi išliekamosios vertės ateičiai, nes tai ištisa Lietuvos bibliotekininkystės, bibliografijos ir knygotyros epocha, o ši asmenybė ateityje dar sulauks kultūros istorikų bei mokslotyrininkų dėmesio, todėl svarbu sudaryti išsamią, gerai anototą personalinę prof. L. Vladimirovo bibliografijos rodyklę.

Profesorius D. Kaunas siūlo parengti keletą L. Vladimirovo straipsnių rinkinių pagal tyrimų tematiką, išleisti „Knygos istoriją“ lietuvių ir anglų kalbomis.

Išvados

Palyginus anketinės apklausos būdu gautus rezultatus su L. Vladimirovo darbų vertinimu naudojant citavimo analizę bei kitus metodus, galima teigti, kad rezultatai iš esmės analogiški. Patvirtinta, kad svarbiausias L. Vladimirovo veikalas yra „Knygos istorija“, kad jo mokslinės įtakos laukas yra platesnis negu tik knygos istorija [plg. 7, 143] ir apima daugelį informacijos mokslo problemų, kad jo asmenybė darė įtaką ne tik konkreitiems asmenims, bet ir ištisos studijų šakos bei mokslo formavimuisi Lietuvoje. Nors tyrimas buvo atliekamas artėjant L. Vladimirovo jubiliejui,

rezultatai atskleidžia ir kritiškų nuomonių apie L. Vladimirovo palikimą. Vadinasi, tokiu būdu galima gauti duomenų visapusiškam darbų vertinimui. Be to, tai bene vienintelis būdas, kuris leidžia prognozuoti tyrimų reikšmę ateities mokslui. Visais kitais tyrimo būdais arba apibendrinami praeities faktai, arba konstatuojama esama padėtis. Atviri anketos klausimai leidžia respondentams išreikšti ne tik nuomones, bet ir emocinį santykį. Todėl gaunami duomenys, kurie dažniausiai išryškėja tik memuarinio pobūdžio literatūroje. Taigi nors respondentų nebuvo labai daug, iš esmės galima teigti, kad anketinės apklausos metodas tinka tyrinėti mokslininko indėlį į mokslą.

Vis dėlto būtina atsižvelgti į tam tikras šio tyrimo ypatybes: apklausa buvo atliekama praėjus trejiems metams po L. Vladimirovo mirties, joje dalyvavo respondentai, pažinoję profesorių arba tiesiogiai su juo susidūrę. Todėl reikėtų patikrinti, kokius rezultatus duotų apklausos tiek apie aktyviai dirbančių, tiek apie seniai iš gyvenimo pasitraukusių mokslininkų darbą.

Drįstume daryti išvadą, jog derinamas su kitais mokslininko palikimo vertinimo būdais apklausos metodas gali kokybiškai juos papildyti, atskleisti naujus mokslininko įtakos aspektus ir asmeninį kitų mokslininkų požiūrį į jo veiklą.

Įteikta 2002 m. spalio mėn.

NUORODOS

1. GARFIELD, E. *Citation Indexing: Its Theory and Application in Science, Technology, and Humanities*. New York, 1979. 274 p. ISBN 0-471-02559-3
2. GLOSIENĖ, A.; ir GUDAUSKAS, R. Paradigmų kaita bibliotekiniškystėje. *Informacijos mokslai*, 1999, t. 11/12, p. 7-18.
3. Gyvenimas knygai / D. Kaunas, A. Miežinienė, G. Raguotienė. Iš *Levas Vladimirovas: literatūros rodyklė*. Vilnius, 1997, p. 4-14.
4. *Levas Vladimirovas: bibliografinė rodyklė*. Sudarė E. Macevičiūtė. Vilnius, 2002. 133 p. ISBN 9986-19-452-0
5. MACEVIČIŪTĖ, E. Palikimas. Iš *Levas Vladimirovas: bibliografijos rodyklė*. 2-as papild. leid. Vilnius, 2002, p. 7-20.
6. NAVICKIENĖ, A. Senasis Vilniaus universitetas – knygotyros studijų ir mokslo pradininkas Lietuvoje. *Knygotyra*, 2000, t. 36, p. 9-24.
7. RAGUOTIENĖ, G. Levas Vladimirovas: gyvenimas ir darbai. *Informacijos mokslai* [interaktyvus], 2002, t. 20 [žiūrėta 2002 m. rugsėjo 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.leidykla.lv.lit/inetleid/inf-mok/20/tomas20.html>>
8. VOVERIENĖ, O. Knygotyriinių ir informacijos mokslų leidinių citavimo analizė (1940-1998). *Knygotyra*, 2000, t. 36, p. 133-147.
9. VOVERIENĖ, O. Prof. Levo Vladimirovo kūrybos bibliometrinė analizė. *Bibliografija*. 1997. Vilnius, 1999, p. 62-65.

10. ZIMAN, J. *The Force of Knowledge: the Scientific Dimension of Society*. Cambridge, 1976. 374 p. ISBN 0-521-09917-X

11. ŽUKAS, V. Pirmieji Levo Vladimirovo darbo ir studijų metai pokaryje. *Tarp knygu*, 2002, sausis, p. 27-29

**THE INFLUENCE OF THE WORKS BY LEVAS VLADIMIROVAS ON RESEARCHERS:
AN ATTEMPT TO APPLY AN OPEN-ENDED QUESTIONNAIRE**

ELENA MACEVIČIŪTĖ

Abstract

The main purpose of the article is to test the application of an open-ended questionnaire for collecting the data and the valuation of the scholarly heritage. The peer-review is a legitimate way of the assessment of the contribution into science by individual scholars or institutions. However, it is rarely conducted in a form of the answering to an open-ended questionnaire. The author has used the method to collect the opinions of Lithuanian and foreign researchers about the past, present, and future influence of Levas Vladimirovas works on the development of Lithuanian book history, book science, library and information science, or information society research. The data collected by this method was compared to the data that was collected to assess the significance of L. Vladimirovas works by other methods: bibliographic, bibliometric, funding allocation, biographic reviews, teacher-student genealogy, etc. The qualitative results collected by an open-ended questionnaire from 18 respondents (mainly Lithuanian humanitarian and social scientists) were analysed using the historical categories of the past, present and future and the subject categories characterising the field of information and communication sciences. The results are comparable to the ones received by other methods. Besides, an array of opinions allows one predict the future influence of the scientific heritage, the emotional subjective responses provide data that is usually revealed only in memoirs. The case of L. Vladimirovas is a specific one as the people who knew him well are still alive, but they are not influenced by any factors that would accompany the assessment of a living scholar. Whether the method would be valid in the cases of persons diseased long-time ago also remains unclear.